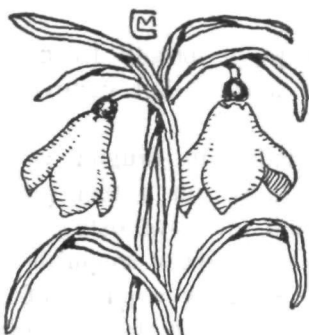

PRILOGA

ZVONČKU

K. S.:

Tobak.

obak je strupena rastlina, ki sodi v isto vrsto rastlin kakor krompir, namreč k razhudnikom. Tobak je enoletna rastlina s pokočnim stebлом in premenjalnimi, podolgasto jajčastimi listi. Rožnordeči cveti se nahajajo pri vrhu na vejnatih steblih. Tobaka imamo nad 50 vrst. Sade ga pa samo tri vrste, in sicer:

1. Kmetiški tobak, ki ga imenujemo tudi asirski tobak, ker so ga prinesli iz Sirije v Evropo. Ta ima nekoliko vpognjena, kvečjemu 1 m visoka stebela, ki sede na njih pečjati jajčasti listi. Cvet je rumen, cvetna cev in čaša kratka in debela. Rabijo ta tobak navadno samo za nosljanje.

2. Virginjski tobak, tudi ameriški imenovan, ki je navadno do 1,5 m visok. Njegovi listi so daljši in jajčasto suličasti in brezpečljati. Cveti so rdečkasti.

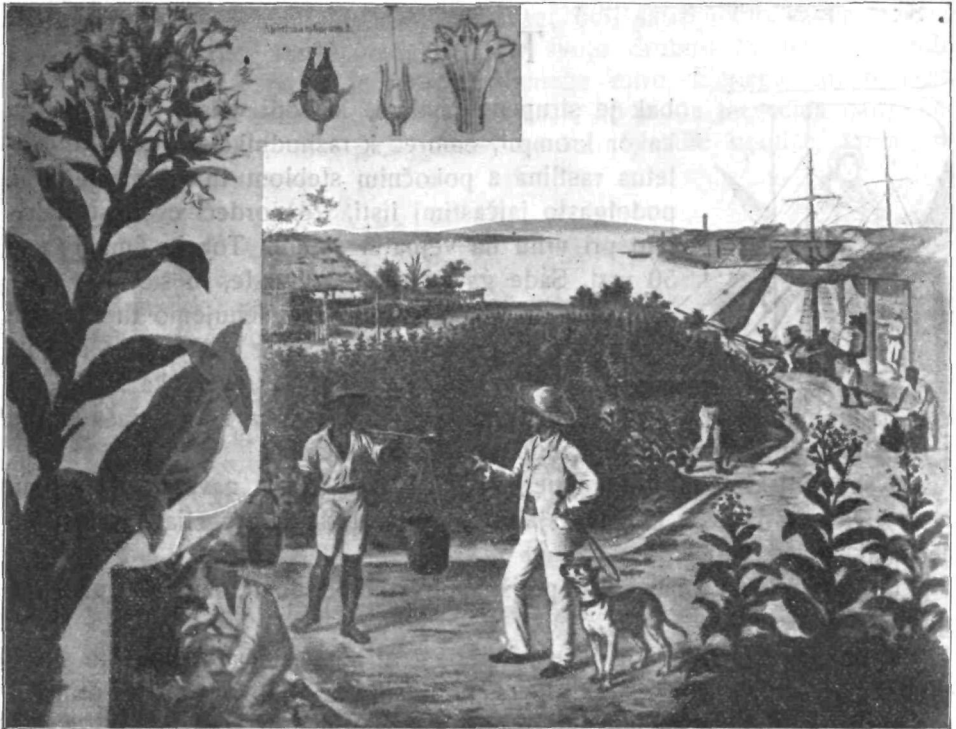
3. Marylandski tobak, ki je prejšnjemu jako podoben, samo da ima širše jajčaste liste.

Tobakova domovina je južna Amerika, in sicer Ekvador. Prvi je slišal o tobaku Kolumb na svojem drugem potovanju l. 1496. Kdo je prinesel prvo rastlino ali njeno seme v Evropo, ni še dognano.

Ko so Španci prišli s Kolumbom na otok Kubo, so dobili Kubance, ki so pušili. Pušili so zvite posušene liste, ki so jih imenovali „tabako“. Odtod je tudi ime. Prve vesti o indijanskih običajih je prinesel leta 1496. španski menih Roman Pan v Evropo. Stari Indijanci so tudi že poznali nosljanje in žvečenje tobaka (čikanje). V Evropi so imeli izprva tobak kot zdravilno rastlino. Leta 1558. je prinesel osebni zdravnik Filipa II., don Hernandez, seme na Portugalsko.

Posebne važnosti je, da jo je nasadil francoski poslanik v Lisaboni, Jean Nicot (Nikot), ker jo je smatral kot čudovito zdravilno rastlino, narkar se je tudi razširila.

Poslal jo je Katarini Medici in drugim veljakom, kralju Francu II. (1559—1561) z namenom, da bi se jim s tem prikupil, češ, da skrbi za njihovo zdravje. Ti so res rabili tobakove liste zoper kožne bolezni, udarce in rane. Tudi v svrhu omamljenja živcev so pušili tobak, kar nam izpričuje dejstvo, da so si vojaki, pipo kadeč, v vojni l. 1866. in 1870. pustili odrezati razstreljeno nogo ali roko, ne da bi trenili z očmi. Strup, ki se nahaja v rastlini, imenujemo nikotin. Prvi so pušili v Evropi angleški mornarji. V Nemčiji so prvi pušili vojaki Karla V. Tudi v 30 letni vojni so to navado razširile vojaške čete. Izprva so pušili iz ravno takih pip, kakor so jih imeli Indijanci. Te so bile iz ilovice. Komaj 30 let pozneje se je kajenje tako razširilo, da so začeli misliti, ali bi ne bilo mogoče tobaka nasaditi tudi v Evropi. Poizkusili so to že l. 1558. na Portugalskem, 1615. na Holandskem.

Strašno hitro so se vsi privadili tobaku. Vse prepovedi in vse pretenje s kaznijo, vsak opomin (in celo prokletstvo te rastline) — vse ni nič pomagalo. — Kaka razlika je ravno med krompirjem in tobakom v tem oziru! Medtem ko so morali ljudje primorani saditi krompir, ki je dandanes glavni živež bogatinu in siromaku, so se polastili tobaka tako, da se jim je moralo prepovedati zauživanje.

Slavni učenjak Linne je imenoval tobak po Nicotu nikociana. Iz Pariza se je razširila rastlina po Franciji in Evropi. Pušiti so jo začeli mnogo pozneje.

Razen kaje je prišlo tudi nosljanje tobaka v navado. V 17. stoletju so nosljali posebno na Francoskem in potem po celi Evropi in to tako močno, da so celo ženske iz najvišjih krogov imele krasne za tobak napravljene mlinčke in dragocene tobačnice. Nosljali so na cesti, v cerkvi, sploh povsod. Odtod izvira še dandanes ta navada, da znanec znancu ponudi nosljaj tobaka. Pripovedujejo, da je Karlota, prva pruska kraljica, še celo med kronanjem v Kraljevem Gradcu vzela nosljaj. Posebno znan nosljač je bil pruski kralj Friderik Veliki in vojvoda Moltke. Jako razširjeno je nosljanje v Afriki med zamorci. Dandanes ta navada že nekoliko ponehava kakor tudi pušenje iz pipe. Prej je bilo zauživanje tobaka strogo prepovedano, kakor smo že zgoraj omenili. Še v prejšnjem stoletju je bilo do l. 1848. po cestah kajenje pod strogo kaznijo prepovedano. Knezi, vladarji in papeži so prepovedovali kajenje. Elizabeta, angleška kraljica, je prepovedala nosljati v cerkvi. Kdor je nosljal, so mu vzeli tobačnico. Kralj Jakob I. je naložil na tobak visok davek. Papež Urban VIII. je leta 1624. kaznoval zauživanje tobaka z izobčenjem iz cerkve. Inocenc XII. pa je samo nosljanje prepovedal. Na Ruskem so odrezali po ukazu l. 1634. vsakemu kadilcu nos in ga poleg tega prognali v Sibirijo. V Perziji so takim nos prevrtali.

Ker pa je vlada v vseh deželah izprevidela, da ni mogoče te rastline iztrebiti, se je vdala ter je naložila velike davke in užitnino na tobak, kar ji je prinašalo bogatih dohodkov, ki so bili največji v onih deželah, kjer je država kupčijo s tobakom pridržala sebi in vzela izdelke v svojo samoupravo, kakor n. pr. Avstrija in Francoska.

Največ tobaka pridelajo v Ameriki. Leta 1890. do 1891. so pridelali 249,232 605 funtov listov, 3,875.000 smodk in 319,013.000 svaljčic. V Evropi zavzema prvo mesto Avstro-Ogrska, ki ima 58 000 hektarov posejane zemlje s tobakom, potem je Rusija z 41.000 hektari. Izmed drugih dežel bi bilo imenovati Egipt, Macedonijo, Nemčijo, zahodno Afriko, Brazilijo, Indijo, Japonsko.

Tobak potrebuje gorko podnebje. Sade ga in tudi uspeva v vsaki zemlji, najsibo peščena, ilovna ali prstena, toda mora biti dobro gnojena. Ne sme se torej gnojiti s konjskim, ovčjim ali prašičjim gnojem. Najbolje je, ako gnojimo zemljo z umetnimi gnojili. Zemlja se mora dobro zorati in z brano prevleči. Rastlinice goje v posebnih gredeh, ki jih pokrijejo s slamo in jih opetovano škrepe. Sredi ali koncem maja jih presade na polje, 35 do 60 cm oddaljene eno od druge, tako da pride na en hektar 30.000 do 50.000 rastlinic, ki jih je treba skrbno gojiti. Treba je rahljati prst in rastlinice obsuti. Kadar se prikažejo stranski poganjki in popki, jih je treba porezati, da ne jemljejo listom hrane.

Žetev se začne ob času, ko postanejo listi rumenkasti. Ti so hrapavi in debelejši in imajo nekoliko svetlejših lis. Nato se ti listi izbero, nabero

na 1-5 m dolge vrvice ter obesijo v sušilne prostore, kjer se suše približno osem tednov. Suhe liste nalože v plasteh, jih obteže in tako obtežene puste dva dneva, nakar jih zložijo skupaj in napravijo zavoje, ki jih potem razpošljejo. Take široko zrezane liste prodajajo kot tobak za pipo, fineje zrezane kot tobak za svaljčice. Ako pa zvijejo cele liste enega vrhu drugega, tedaj nastane smodka. V prah zmleti listi nam dajo tobak za nosljanje.

Kakor je bilo že omenjeno, ima tobak v sebi hud strup — nikotin. Kdor ni vaje kaditi ali pa ako je premlad za to, se ga polasti omotica, postane bled in sili se niu na bljuvanje. Pozneje se ga poloti glavobol. Pa tudi za mlada pljuča je kajenje jako škodljivo, ker draži na kašelj. Mnogokrat se ljudje zastrupijo s tobakom, česar pa navadno ne zvemo. Naj navedem samo dva slučaja, ki sta se pripetila zaradi zastrupljenja s tobakom.

Neki pomočnik je dal dečku krompir, ki je bil nanj izlil sok iz svoje pipe. Otrok je kmalu začel tožiti o bolečinah v vratu in čez tri dni je bil mrtev. Ko so ga zdravniki preiskali, so dobili v želodcu črno-rjavo tekočino, kar je bilo dovolj, da je umorilo mladega dečka. Da tobakovo listje še celo škoduje, ako je na goli koži, kaže naslednji slučaj. Nekoliko vojakov je moralo potovati iz Ogrske. Namašili so si suhih tobakovih listov okrog pasov na golo kožo, kolikor so mogli. Posledica tega je bila, da se jih je polotila omotica, bljuvali so in dobili silen glavobol.

Res je, da vpliva kaja tobaka, ako ga uživamo zmerno, v nekaterih ozirih tudi blagodejno, toda to je, dragi čitatelji, samo pri odraslih, zdravih in trdnih ljudeh. Za otroke pa tobak ni nikoli.

Kresna.

I.

*Kot bil po livadi nasul bi
sveti Janez rumenih cekinčkov,
tam sveti se zlatih zlatih,
kot biserov dragocenih
rdi tam polno petelinčkov
na sredi cekinčkov rumenih.
In polno je belih kresnic —
teh belih srebrnih tolarčkov ...
Pa mošnje odprli so stric
nasuli vanjo denarčkov,
ej, to so bogati naš stric!*

II.

*Ej, to so bogati naš stric!
Saj imajo polno mošnjó,*

*rumenih imajo cekinčkov,
srebrnih imajo tolarčkov,
žvenčečih, oj, svetlih denarčkov
bogati naš stric.*

*Ej, to so lep danes naš stric!
Za trakom imajo kresnic
pa klinčkov dišečih
in petelinčkov rdečih,
da prav kakor fant so mladi
naš stric,
čeprav so v resnici stari
in velih že lic.*

Cvetko Gorjančev.
